

بررسی موانع و مشکلات حفاظت منابع طبیعی در استان سمنان

با رویکرد ترویجی

(قسمت دوم)

● حسینعلی متولی - کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی

روش تحقیق

با توجه به این که در این مطالعه به بررسی رابطه بین متغیرها پرداخته می شود، تحقیق از نوع همبستگی (هم خوانی) می باشد و علاوه بر شناسایی موانع و مشکلات موجود در (قسمت توصیفی تحقیقی) در فرضیه های ارتباطی به بررسی وابستگی بین متغیرها پرداخته می شود. هم چنین در فرضیه های مقایسه ای با استفاده از آزمون های مناسب معنی دار بودن اختلاف ها را آزمون می نمایم. علاوه بر این چون این تحقیق به کاربرد مبانی نظری در موقعیت های واقعی می پردازد و نتایج آن می تواند برای حل مشکلات حفاظت از منابع طبیعی موثر باشد لذا از نوع تحقیق کاربردی است.

متغیرهای تحقیق

الف) متغیر وابسته

متغیر وابسته این تحقیق میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی استان سمنان می باشد.

ب) متغیرهای مستقل

در تحقیق حاضر ۱۲ متغیر مستقل وجود دارد که شامل: سطح تحصیلات، رشته تحصیلی، محل اشتغال، عنوان شغلی، موقعیت محل خدمت، سابقه فعالیت در حفاظت از منابع طبیعی، همکاری سازمان های دولتی، همکاری سازمان های غیردولتی، میزان تامین مواد سوختی از طرف دولت، نوع سوخت مصرفی و توجه به مشارکت مردمی می باشد.

روش جمع آوری اطلاعات

در تحقیق حاضر برای جمع آوری

اطلاعات از دو روش عمده یعنی روش کتابخانه ای، اسنادی و میدانی استفاده شده است.

در روش اسنادی و کتابخانه ای ابتدا به منابع رایانه ای مراجعه و پس از انتخاب منابع مورد نظر نسبت به تهیه، ترجمه و فیش برداری اقدام گردید در این تحقیق بررسی جامعی در اسناد و مدارک صورت گرفت تا ضمن تحکیم پایه های نظری تحقیق از نتایج بررسی های مشابه در خصوص موضوع تحقیق استفاده گردد.

در روش میدانی تنها وسیله مورد استفاده پرسشنامه می باشد. برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز در تحقیق با استفاده از مبانی نظری و فرضیات تحقیق پرسش نامه ای حاوی ۱۹ سؤال و ۶۰ گویه تهیه گردید.

این پرسشنامه دارای سئوالات باز و بسته می باشد که در سئوالات بسته ویژگی های شخص پاسخ گو و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی و عوامل موثر بر مشکلات حفاظت منابع طبیعی سنجش قرار گرفته است.

فرضیه های تحقیق

۱- بین دیدگاه های افراد با سطح تحصیلات مختلف در خصوص میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود دارد.

$H_0: u_1 = u_2 = u_3 = \dots$ $H_1: u_1 = u_2 = u_3 \dots$

۲- بین دیدگاه های کارشناسان با رشته های مختلف تحصیلی در خصوص میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود دارد.

$H_0: u_1 = u_2 = u_3 = \dots$ $H: u_1 \neq u_2 \neq u_3 \neq \dots$
۳- بین محل اشتغال کارشناسان از نظر میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود دارد.

$H_0: u_1 = u_2 = u_3 = \dots$ $H_1: u_1 \dots$

۴- بین دیدگاه های کارشناسان با عناوین مختلف شغلی، از نظر میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود دارد.

$H_1: u_1 \neq u_2 \neq u_3 \neq \dots$ $H_0: u_1 = u_2 = u_3 = \dots$

۵- بین دیدگاه های کارشناسان بومی و غیربومی در خصوص میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود دارد.

$H_0: u_1 = u_2 = u_3$ $H_1: u_1 \neq u_2 \neq u_3$

۶- بین دیدگاه های افراد مورد مطالعه براساس سابقه فعالیت در خصوص حفاظت از منابع طبیعی و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی رابطه معنی داری وجود دارد.

$H_1: -1 \leq r \leq 1$
 $H_0: r = 0$ $r \neq 0$

۷- بین میزان همکاری سازمان های دولتی و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی رابطه معکوس و معنی داری وجود دارد.

$H_1: -1 \leq r \leq 0$
 $H_0: r = 0$ $r \neq 0$

۸- بین میزان همکاری سازمان های غیردولتی و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی رابطه معکوس و معنی داری وجود دارد.

افراد مورد مطالعه میزان این توجه را در حد کم تا خیلی کم و نیز ۲۰ درصد افراد میزان این توجه را در حد زیاد تا خیلی زیاد ابراز نموده‌اند. نتایج حاصل از میانگین جدول (۲/۷۳) نشان دهنده آن است که توجه به مشارکت‌های مردم در طرح‌های اجرا شده حفاظت از منابع طبیعی استان در حد متوسط تا کم بوده است.

- در خصوص میزان همکاری سازمان‌های دولتی در امر حفاظت از منابع طبیعی، حدود ۳۹/۷ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی میزان همکاری را در حد متوسط و ۳۳/۴ درصد از افراد مورد مطالعه میزان آن را در حد زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی نموده‌اند و ۲۷ درصد افراد نیز میزان این همکاری را در حد کم تا خیلی کم ابراز

$$H1: -1 \leq r \leq 0$$

$$H0: r=0 \quad r \neq 0$$

اولویت‌بندی موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی

- از نظر عنوان شغلی، در این تحقیق بیش از (۷۰/۵ درصد) افراد مورد مطالعه کارشناس اجرایی، (۹/۸ درصد) محقق و (۸/۲ درصد) نیز مروج بوده‌اند ضمن این که (۱۱/۵ درصد) نیز عناوین شغلی دیگری را عنوان نموده‌اند و ۲ نفر نیز به پرسش مذکور پاسخ نداده‌اند.

- در خصوص توجه به مشارکت‌های مردم در طرح‌های اجرا شده حفاظت از منابع طبیعی استان، حدود ۴۶/۷ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی میزان این توجه را در حد متوسط و ۳۳/۳ درصد از

$$H1: -1 \leq r \leq 0$$

$$H0: r=0 \quad r \neq 0$$

۹- بین میزان تامین مواد سوختی از طرف دولت و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

$$H1: -1 \leq r \leq 1$$

$$H0: r=0 \quad r \neq 0$$

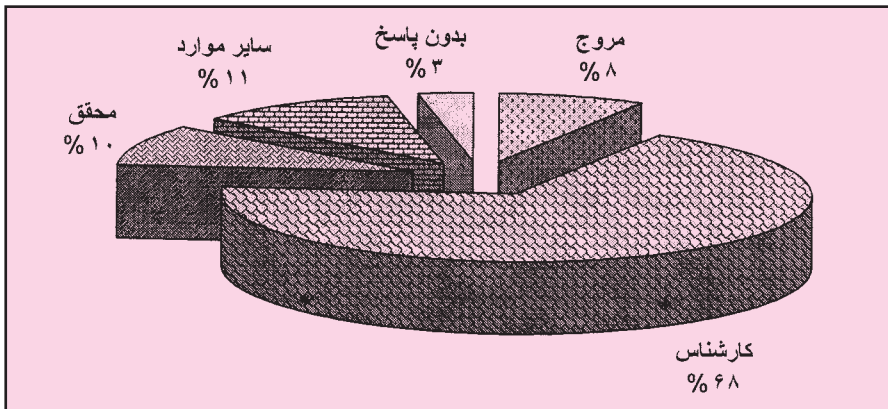
۱۰- نوع سوخت مصرفی بر کاهش میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی تاثیرگذار است:

$$H1: u_1 \neq u_2 \neq u_3 \neq \dots \quad H0: u_1 = u_2 = u_3 = \dots$$

۱۱- بین توجه به مشارکت مردمی و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی رابطه معکوس و معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۱: بررسی آمار تحلیلی مورد استفاده برای هر یک از فرضیه‌های تحقیق

ردیف	متغیر مستقل	جنس	متغیر وابسته	جنس	رابطه	مقایسه
۱	سطح تحصیلات	ترتیبی	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	ترتیبی	اسپیرمن	
۲	رشته تحصیلی	اسمی	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	اسمی	کروسکال	
۳	محل اشتغال	اسمی	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	اسمی	کروسکال	
۴	عنوان شغلی	اسمی	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	اسمی	کروسکال	
۵	موقعیت محل خدمت	اسمی	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	اسمی	من وایت نی	
۶	سابقه فعالیت	فاصله‌ای	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	ترتیبی	اسپیرمن	
۷	همکاری سازمان‌های دولتی	ترتیبی	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	ترتیبی	اسپیرمن	
۸	همکاری سازمان‌های غیردولتی	ترتیبی	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	ترتیبی	اسپیرمن	
۹	میزان تامین مواد سوختی از طرف دولت	ترتیبی	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	ترتیبی	اسپیرمن	
۱۰	نوع سوخت مصرفی	اسمی	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	ترتیبی	کروسکال	
۱۱	میزان استفاده از روش‌های آموزشی	ترتیبی	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	ترتیبی	اسپیرمن	
۱۲	توجه به مشارکت مردمی	ترتیبی	میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی	ترتیبی	اسپیرمن	

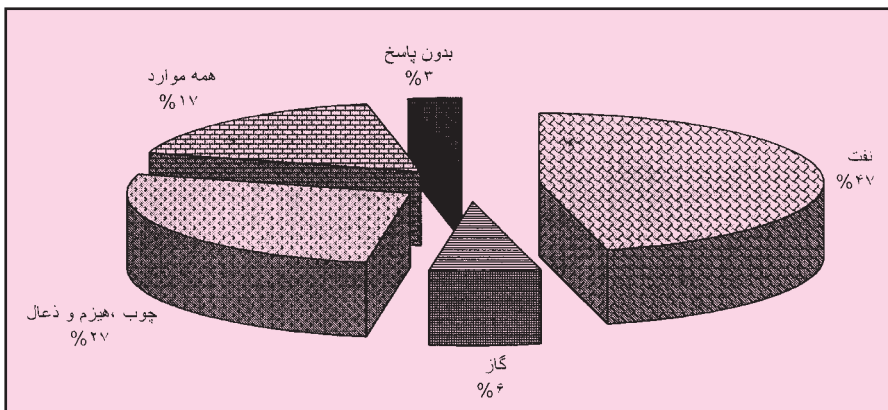
نمودار ۱: توزیع درصد فراوانی افراد مورد مطالعه براساس عنوان شغلی

نموده‌اند و نیز ۲۱ درصد افراد این تاثیر را در حد کم تا خیلی کم ابراز نموده‌اند. نتایج حاصل از میانگین جدول (μ=۳/۱۶) نشان‌دهنده آن است استفاده از برنامه‌های نهضت سوادآموزی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی می‌تواند تاثیری در حد متوسط داشته باشد.

- در خصوص تاثیر استفاده از بازدیدهای ترویجی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی، حدود ۶۸/۳ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی میزان این تاثیر را در حد زیاد تا خیلی زیاد و ۲۳/۸ درصد از افراد مورد مطالعه میزان این تاثیر را در حد متوسط و نیز ۸ درصد افراد این تاثیر را در حد کم تا خیلی کم ارزیابی نموده‌اند. نتایج حاصل از میانگین جدول (μ=۳/۸۷) نشان‌دهنده آن است که استفاده از بازدیدهای ترویجی در رفع موانع و مشکلات حفاظت

عملی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی، حدود ۷۴/۲ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی میزان این تاثیر را در حد زیاد تا خیلی زیاد و ۲۴/۲ درصد از افراد مورد مطالعه میزان این تاثیر را در حد متوسط و نیز ۱/۶ درصد افراد این تاثیر را در حد خیلی کم ابراز نموده‌اند. نتایج حاصل از میانگین جدول (μ=۴/۰۸) نشان‌دهنده آن است استفاده از آموزش‌های عملی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی تاثیری زیادی دارد.

- در خصوص تاثیر استفاده از برنامه‌های نهضت سوادآموزی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی، ۴۸/۴ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی میزان این تاثیر را در حد متوسط و ۳۰/۶ درصد از افراد مورد مطالعه میزان این تاثیر را در حد زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی

نمودار ۲: توزیع درصد فراوانی نظرات افراد مورد مطالعه در خصوص نوع سوخت مصرفی روستاییان در استان سمنان

نموده‌اند. نتایج حاصل از میانگین جدول (μ=۳/۱۱) نشان‌دهنده آن است که سازمان‌های دولتی در حد متوسطی در خصوص حفاظت از منابع طبیعی همکاری می‌نمایند.

- در خصوص نوع سوخت مصرفی روستاییان، ۴۷/۵ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی اعتقاد دارند که روستاییان از نفت استفاده می‌کنند و ۲۷/۹ درصد استفاده از سوخت‌های نباتی (چوب، هیزم و ذغال) و نیز ۶/۶ درصد استفاده از گاز را خاطر نشان کرده‌اند. هم چنین ۱۸ درصد از افراد مورد مطالعه استفاده از همه موارد را خاطر نشان کرده‌اند.

- در خصوص تاثیر استفاده از جلسات سخنرانی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی، حدود ۵۰/۸ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی میزان این تاثیر را در حد متوسط و ۲۳/۸ درصد از افراد مورد مطالعه میزان این تاثیر را در حد زیاد تا خیلی زیاد و نیز ۲۵/۴ درصد افراد این تاثیر را در حد کم تا خیلی کم ابراز نموده‌اند. نتایج حاصل از میانگین جدول (μ=۳/۵۰) نشان‌دهنده آن است که استفاده از جلسات سخنرانی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی تاثیری در حد متوسط از خود بر جای می‌گذارد.

- در خصوص تاثیر استفاده از بحث گروهی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی، حدود ۴۱/۳ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی میزان این تاثیر را در حد زیاد تا خیلی زیاد و ۳۹/۷ درصد از افراد مورد مطالعه میزان این تاثیر را متوسط و نیز ۱۹/۱ درصد افراد این تاثیر را در حد کم تا خیلی کم ارزیابی نموده‌اند. نتایج حاصل از میانگین جدول (μ=۲/۳۲) نشان‌دهنده آن است که استفاده از بحث‌های گروهی می‌تواند در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی در حد متوسط به بالا موثر می‌باشد.

- در خصوص تاثیر استفاده از آموزش‌های

جدول ۲: اولویت بندی موانع و مشلات موجود در حفاظت از منابع طبیعی

اولویت	انحراف معیار	میانگین	تعداد (N)	گویه ها
۱	۰/۹۳	۴/۴۸	۶۳	کمبود نیروهای محافظ و مروج جنگل و مرتع
۲	۰/۸۸	۴/۲۱	۶۱	رقابت ناسالم و غیر قابل کنترل در امر بهره برداری از منابع طبیعی
۳	۱/۰۷	۴/۱۶	۶۳	حضور بیش از حد دام در جنگل ها و مراتع
۴	۱	۴/۱۰	۶۳	پراکندگی و ناهماهنگی بین سازمان های اجرایی، تحقیقاتی و آموزشی و برنامه ریزی
۵	۱/۱۲	۴/۰۶	۶۳	عدم هماهنگی دستگاه ها یا جراید در رابطه با اجرای منظم و دقیق قوانین منابع طبیعی
۶	۰/۸۰	۳/۴	۶۳	عدم انگیزه مادی برای جلب مشارکت روستاییان در حفاظت از منابع طبیعی
۷	۱/۱۰	۳/۹۵	۶۰	پایین بودن سطح سواد فنی بهره برداران
۸	۱/۱۴	۳/۹۲	۶۳	افزایش جمعیت بهره بردار
۹	۱	۳/۹۰	۶۳	استفاده بی رویه روستاییان از جنگل ها و مراتع
۱۰	۱/۲۱	۳/۸۹	۶۳	تغییرات مکرر در نظام تشکیلات منابع طبیعی و عدم تغییرات زیربنایی
۱۱	۱/۰۷	۳/۸۹	۶۲	بی سوادی و کم سوادی بهره برداران
۱۲	۱/۱۹	۳/۸۷	۶۲	تبدیل اراضی مرتعی به اراضی کشاورزی
۱۳	۱/۱۱	۳/۸۵	۶۲	عدم آشنایی کامل برنامه ریزان به مسایل قانونی، اجتماعی و اقتصادی حاکم بر منابع طبیعی کشور
۱۴	۱/۰۵	۳/۸۱	۶۲	عدم بازنگری و کنترل دقیق مطالعات انجام شده و برنامه های اجرا شده
۱۵	۱/۲۹	۳/۷۱	۶۳	عدم هماهنگی دستگاه های قضایی در رابطه با اجرای منظم و دقیق قوانین منابع طبیعی
۱۶	۱/۰۹	۳/۶۸	۶۳	تعداد کم نیروهای متخصص ترویج و عدم به کارگیری آن ها
۱۷	۱/۱۰	۳/۵۶	۶۳	عدم آموزش های لازم برای روستاییان در خصوص حفاظت از منابع طبیعی
۱۸	۱/۰۸	۳/۵۴	۶۳	عدم شفافیت در قوانین موجود و تفسیر به رای قانون براساس دیدگاه های کارشناسی مختلف
۱۹	۰/۹۱	۳/۵۲	۶۱	فقدان نیازسنجی آموزشی از بهره برداران
۲۰	۰/۹۴	۳/۵۲	۶۲	عدم تفسیر به هنگام قانون جنگل و مراتع در رابطه با مالکیت منابع طبیعی و بهره برداری از آن
۲۱	۱/۱۵	۳/۴۹	۶۳	عدم انطباق قوانین موجود با عرف، آداب و رسوم و ساختارهای اجتماعی و اقتصادی مردم
۲۲	۱/۰۹	۳/۴۸	۶۳	عدم توجه به نیازهای واقعی و مبتنی بر ساختارهای اکولوژیکی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مردم
۲۳	۱/۰۵	۳/۴۸	۶۳	به مشارکت نگرستن روستاییان در حفاظت از منابع طبیعی
۲۴	۱/۲۲	۳/۴۶	۶۳	عدم آشنایی کارشناسان و مروجین با نحوه تحقیقات صحیح و آموزش اصولی و ارتباطی تنگاتنگ با مردم

ادامه جدول ۲:

اولویت	انحراف معیار	میانگین	تعداد (N)	گویه‌ها
۲۵	۱/۲۱	۳/۴۳	۶۳	فعالیت های عمرانی نظیر جاده سازی، شبکه برق و ...
۲۶	۱/۱۶	۳/۴۱	۶۱	عدم انگیزه معنوی برای جلب مشارکت روستاییان در حفاظت از منابع طبیعی
۲۷	۱/۰۶	۳/۴۰	۶۲	محدود بودن میزان آگاهی اعضاء در مورد حفاظت از منابع طبیعی
۲۸	۱/۱۹	۳/۳۴	۶۲	اختلاف بین روستاییان
۲۹	۱/۱۹	۳/۳۴	۶۲	پایین بودن میزان ارتباط روستاییان با کارشناسان و مروجان منابع طبیعی
۳۰	۱/۱۹	۳/۲۷	۶۳	قطع سرشاخه ها یا شاخه های جوان جهت خوراک دام
۳۱	۱/۱۱	۳/۲۶	۶۱	عدم تهیه طرح های اجرایی و کاربردی در مقیاس مبتنی بر کوچک ترین واحد بهره برداری
۳۲	۱/۰۹	۳/۱۸	۶۲	تمرکز واحدهای اجرایی در مراکز و دور از عرصه های بهره برداری
۳۳	۱/۱۷	۳/۱۳	۶۳	آفات و بیماری های درختان جنگلی و گیاهان مرتعی
۳۴	۱/۰۷	۳/۱۰	۶۳	حوادث غیر مترقبه نظیر سیل، آتش سوزی و ...
۳۵	۰/۹۹	۳/۰۳	۶۰	توسعه بافت فعلی تشکیلات اجرایی بر اساس بینش دولتی فکر کردن و اجرای دولتی پروژه ها
۳۶	۱/۲۰	۲/۸۵	۶۲	ملی شدن جنگل ها و مراتع و حذف ساختارهای مالکیت و بهره برداری عرفی مردم از عرصه ها بدون جایگزینی و قانون مندی مناسب
۳۷	۱/۱۵	۲/۴۸	۶۳	برگزاری غیر کارآمد و زاید آموزش های ضمن خدمت برای کارشناسان

این تاثیر را در حد زیاد تا خیلی زیاد و ۳۴/۴ درصد از افراد مورد مطالعه میزان این تاثیر را در حد کم تا خیلی کم ارزیابی نموده اند و نیز ۲۴/۶ درصد افراد این تاثیر را در حد متوسط ابراز نموده اند. نتایج حاصل از میانگین جدول ($\mu=3/08$) نشان دهنده آن است که برنامه های آموزشی رادیو در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی تاثیری متوسطی از خود بر جای می گذارد.

- در خصوص تاثیر استفاده از نشریات و مجلات آموزشی- ترویجی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی، حدود ۴۲/۹ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی میزان این تاثیر را در حد کم تا خیلی کم و ۳۰/۲ درصد از افراد مورد مطالعه میزان این تاثیر را متوسط ارزیابی نموده اند و

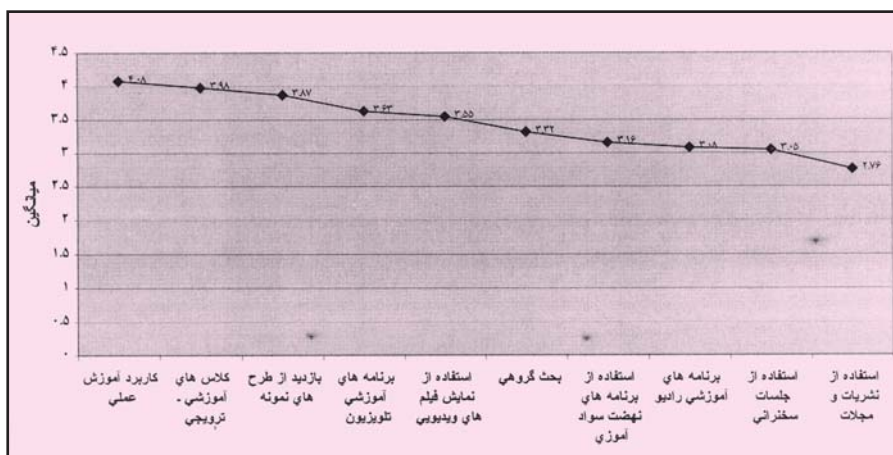
آموزشی تلویزیونی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی، حدود ۵۵/۶ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی میزان این تاثیر را در حد زیاد تا خیلی زیاد و ۲۷ درصد از افراد مورد مطالعه میزان این تاثیر را متوسط و ۱۷/۵ درصد افراد مورد مطالعه نیز میزان این تاثیر را در حد کم تا خیلی کم ارزیابی نموده اند. نتایج حاصل از میانگین جدول ($\mu=3/63$) نشان دهنده آن است برنامه های آموزشی تلویزیون در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی می تواند تاثیری در حد متوسط تا زیاد داشته باشد.

- در خصوص تاثیر استفاده از برنامه های آموزشی رادیو در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی، ۴۰/۹ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی میزان

از منابع طبیعی تاثیری زیادی از خود بر جای می گذارد.

- در خصوص تاثیر استفاده از نمایش فیلم های ویدیویی برای روستاییان در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی، حدود ۴۸/۴ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی میزان این تاثیر را در حد زیاد تا خیلی زیاد و ۳۵/۵ درصد از افراد مورد مطالعه میزان این تاثیر را متوسط و نیز ۱/۶۱ درصد افراد این تاثیر را در حد کم تا خیلی کم اظهار داشته اند. نتایج حاصل از میانگین جدول ($\mu=3/55$) نشان دهنده آن است استفاده از نمایش فیلم ویدیویی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی تاثیری متوسط به بالا از خود بر جای می گذارد.

- در خصوص تاثیر استفاده از برنامه های

نمودار ۳: اولویت بندی میانگین نظرات افراد مورد مطالعه در خصوص تاثیر استفاده از وسایل و روش های آموزشی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی

معنی دار می باشد. بنابراین می توان اظهار کرد که بین دیدگاه های کارشناسان با رشته های مختلف تحصیلی در خصوص میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود ندارد.

نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس در مورد متغیرهای محل اشتغال افراد و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($p=0/425$ و $= 2 \times 2/79$) نشان می دهد که مقدار به دست آمده در سطح اطمینان ۵ درصد معنی دار نمی باشد. بنابراین می توان اظهار کرد که میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی در بین شهرستان های مختلف استان تفاوت معنی داری وجود ندارد.

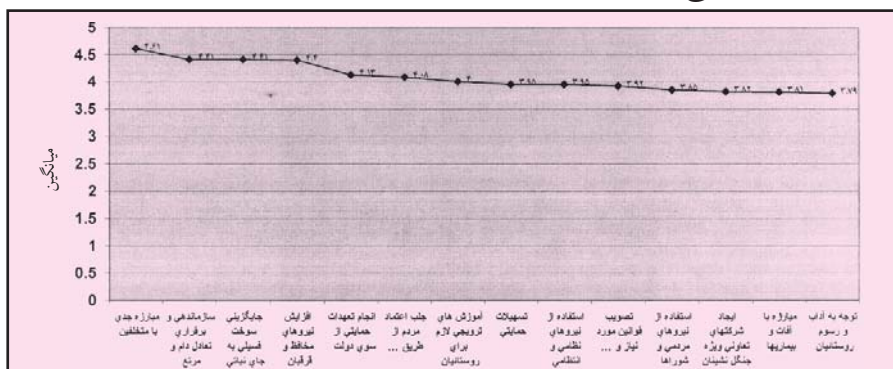
نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس در مورد متغیرهای دیدگاه افراد با عناوین

جایگزینی سوخت فسیلی به جای سوخت نباتی (هیزم) با میانگین های بالا در رتبه های دوم و سوم قرار گرفته اند هم چنین تصویب قوانین مورد نیاز و حذف قوانین ناکارآمد و ... در رتبه آخر قرار گرفته اند. در جدول ذیل خلاصه نتایج به دست آمده آورده شده است.

آزمون فرضیه های تحقیق

برای آزمون فرضیه های تحقیق از آزمون کروسکال والیس، من وایت نی و ضریب همبستگی اسپیرمن و رگرسیون چند متغیره استفاده گردید.

نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس در مورد متغیرهای دیدگاه افراد با سطح تحصیلات مختلف و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($2 \times 19/30$ و $= 0/...$) مشخص می نماید که مقدار به دست آمده در سطح ۹۹ درصد اطمینان

نمودار ۴: اولویت بندی میانگین نظرات افراد مورد مطالعه عوامل موثر در کاهش تخریب و حفاظت از منابع طبیعی

نیز ۲۷ درصد افراد این تاثیر را در حد زیاد تا خیلی زیاد ابراز نموده اند. نتایج حاصل از میانگین جدول ($\mu=2/76$) نشان دهنده آن است که استفاده از نشریات و مجلات آموزشی- ترویجی در رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی تاثیری در حد متوسطی از خود بر جای می گذارد.

در خصوص اولویت بندی تاثیر وسایل و روش های آموزشی در جهت رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی با توجه به نتایج حاصل از جدول مشخص می شود که مهم ترین عامل در جهت رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی، کاربرد آموزش عملی می باشد. که در اولویت اول قرار دارد هم چنین استفاده از کلاس های آموزشی- ترویجی، بازدید از طرح های نمونه در رتبه های دوم و سوم قرار گرفته اند. در خصوص اولویت بندی موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی با توجه به جدول شماره ۲ ملاحظه می گردد که مهم ترین عامل کمبود نیروهای محافظ و مروج جنگل و مرتع (قربانان و مروجان) با میانگین ۴/۴۸ می باشد که در اولویت اول قرار دارد. هم چنین رقابت ناسالم و غیر قابل کنترل در امر بهره برداری از منابع طبیعی، حضور بیش از حد دام در جنگل ها و موانع با میانگین های بالا در رتبه های دوم و سوم قرار گرفته اند. هم چنین برگزاری غیرکارآمد و زاید آموزش های ضمن خدمت برای کارشناسان با میانگین ۲/۴۸ در رتبه آخر قرار گرفته است. در جدول ذیل خلاصه نتایج به دست آمده آورده شده است.

اولویت بندی عوامل موثر در کاهش تخریب و حفاظت از منابع طبیعی

در خصوص اولویت بندی عوامل موثر در کاهش تخریب و حفاظت از منابع طبیعی با توجه به جدول شماره ۳ ملاحظه می گردد که مهم ترین مبارزه جدی با متخلفین با میانگین ۴/۶۱ می باشد که در اولویت اول قرار دارد. هم چنین سازماندهی و برقراری تعادل دام و مرتع و حل کمبود سوخت از طریق

جدول ۳: اولویت بندی عوامل موثر در کاهش تخریب و حفاظت از منابع طبیعی

اولویت	انحراف معیار	میانگین	تعداد (N)	گویه ها
۱	۰/۷۸	۴/۶۱	۶۱	مبارزه جدی با متخلفین
۲	۰/۸۵	۴/۴۱	۶۳	سازماندهی و برقراری تعادل دام و مرتع
۳	۰/۸۰	۴/۴۱	۶۳	حل کمبود سوخت از طریق جایگزینی سوخت فسیلی به جای سوخت نباتی (هیزم)
۴	۰/۹۶	۴/۴۰	۶۳	افزایش نیروهای محافظ و مروج جنگل و مرتع
۵	۰/۹۲	۴/۱۳	۶۳	انجام تعهدات حمایتی از سوی دولت
۶	۱/۰۳	۴/۰۸	۶۲	جلب اعتماد مردم از طریق به کارگیری اجرای پروژه های زود بازده حفاظتی
۷	۰/۸۸	۴	۶۳	آموزش های ترویجی لازم برای روستاییان
۸	۱/۰۱	۳/۹۵	۶۳	تسهیلات بانکی
۹	۱/۱۱	۳/۹۵	۶۳	استفاده از نیروهای نظامی و انتظامی در برخورد با متخلفین
۱۰	۱/۱۳	۳/۹۲	۶۳	تصویب قوانین مورد نیاز و حذف قوانین ناکارآمد
۱۱	۰/۹۰	۳/۸۵	۶۲	استفاده از همکاری نیروهای مردم و شوراها
۱۲	۰/۸۲	۳/۸۲	۶۲	ایجاد شرکت های تعاونی ویژه جنگل نشینان و مرتع داران
۱۳	۱/۱۳	۳/۸۱	۶۳	مبارزه با آفات و بیماری ها جنگل ها و مراتع
۱۴	۰/۹۷	۳/۷۹	۶۳	توجه به آداب و رسوم روستاییان

مختلف شغلی و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی (۱۹/۵ X ۲ = p) نشانگر آن است که مقدار به دست آمده در سطح ۹۹ درصد اطمینان معنی دار می باشد. بنابراین می توان اظهار کرد که بین دیدگاه های کارشناسان با عناوین مختلف شغلی (محقق، مروج و کارشناس اجرایی)، از نظر میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود دارد.

- محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر سابقه فعالیت کارشناسان در خصوص حفاظت از منابع طبیعی و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی (۱۷/۰۲ X ۰/۵۷ = r و p = ۰/۷۰۲) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح ۵

- محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان همکاری سازمان های غیردولتی و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی (۰/۸۶ X -۰/۲۴۵ = r و p = ۰/۰۸۶) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح ۵ درصد خطا رابطه معنی داری وجود ندارد به عبارت دیگر همکاری سازمان های غیردولتی تاثیری در رفع مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی نداشته اند و شاید این به علت آن باشد که سازمان های غیردولتی در زمینه حفاظت از منابع طبیعی فعالیت کمتری داشته اند.

- محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان تامین مواد سوختی از طرف دولت و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی (۰/۶۲ X -۰/۰۰۰ = r و p = ۰/۰۰۰) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح ۵ درصد خطا رابطه معکوس و معنی داری وجود دارد.

درصد خطا رابطه معنی داری وجود ندارد. به عبارت دیگر بین دیدگاه های افراد براساس سابقه فعالیت در حفاظت از منابع طبیعی در خصوص میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود ندارد.

- محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان همکاری سازمان های دولتی و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی (۰/۰۰۱ X -۰/۴۷۱ = r و p = ۰/۰۰۱) حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح ۱ درصد خطا رابطه معکوس و معنی داری وجود دارد. به عبارت دیگر میزان همکاری سازمان های دولتی در خصوص حفاظت از منابع طبیعی بر کاهش مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی تاثیر گذار بوده است.

جدول ۴: خلاصه مراحل مختلف ورود متغیرهای مستقل بر کاهش میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی استان سمنان

مراحل	متغیرهای وارده شده (X_{20})	ضرایب b متغیرهای وارد شده به معادله رگرسیون	R^2	F
گام اول	میزان تامین سوخت توسط دولت برای روستاییان	-۶/۳۰۰	۰/۵۲	۴۷/۱۳**
گام دوم	میزان تامین سوخت توسط دولت برای روستاییان میزان همکاری سازمان های دولتی	-۴/۸۷ -۵/۱۸	۰/۵۷	۲۷/۷۰**

** = سطح معنی داری در سطح ۱٪ خطا

حاکمی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح ۱ درصد خطا رابطه معکوس و معنی داری وجود دارد به عبارت دیگر میزان تامین مواد سوختی از طرف دولت باعث کاهش مشکلات موجود در زمینه حفاظت از منابع طبیعی می گردد.

- نتایج حاصل از آزمون کروסקال والیس در مورد متغیرهای نوع سوخت مصرفی روستاییان و میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($X_{10}/0.5 = 2$ و $p=0.018$) معلوم می گردد که مقدار به دست آمده در سطح ۹۵ درصد اطمینان معنی دار می باشد. بنابراین می توان اظهار کرد که نوع سوخت مصرفی بر کاهش میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی تاثیر گذار بوده است.

- محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر توجه به مشارکت مردمی در طرح ها و مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی ($r=-0.243$ و $p=0.093$) حاکمی از آن است که بین دو متغیر مذکور در سطح ۵ درصد خطا رابطه معنی داری وجود ندارد. به عبارت دیگر توجه به مشارکت مردمی در طرح ها مستقل از مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی بوده است.

- نتایج حاصل از آزمون من وایت نی در خصوص مقایسه میانگین رتبه ای دو دیدگاه (کارشناسان بومی و کارشناسان غیربومی) و نیز مقایسه ($Z=-0.264$ و $u=270$) حاصل از جدول در سطح معنی داری ($p=0.716$) نشانگر آن است که بین دیدگاه دو جامعه

۴- توصیه می گردد در جهت رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی و وسایل و روش های آموزشی به ویژه: آموزش های عملی، کلاس های آموزشی- ترویجی، بازدیدهای علمی، اجرای برنامه های آموزشی از طریق رادیو و تلویزیون و استفاده از فیلم های آموزشی کمک گرفته شود.

۵- جهت رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی در سطح استان پیشنهاد می گردد عوامل ذیل به صورت جدی مورد توجه قرار گیرد.

- افزایش نیروهای محافظ و مروج جنگل و مرتع

- استفاده از نیروهای افتخاری محافظ و مروج جنگل و مرتع

- جلوگیری از رقابت ناسالم و کنترل بهره برداری از جنگل و مرتع توسط دستگاه های دولتی

- جلوگیری از حضور بیش از حد دام در مراتع و جنگل ها به وسیله ابزارهای قانونی

- هماهنگی بین بخش های اجرایی، تحقیقاتی و آموزشی در زمینه منابع طبیعی

- ایجاد انگیزه های مادی و معنوی جهت جلب مشارکت روستاییان در حفاظت از منابع طبیعی

- افزایش دانش، آگاهی و سطح سواد فنی روستاییان و بهره برداران در خصوص حفاظت و حمایت از منابع طبیعی و ارزش حیاتی این منابع در جامعه

۶- هم چنین در قسمت سئوالات باز پرسش نامه نظرات و پیشنهادات مختلفی از

مذکور در خصوص میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی اختلاف معنی داری وجود ندارد.

- برای بررسی تاثیرات هم زمان متغیرهای مستقل بر وابسته از رگرسیون چند متغیره و روش گام به گام استفاده گردید که به ترتیب متغیرهای میزان تامین سوخت توسط دولت برای روستاییان در گام اول و میزان همکاری سازمان های دولتی در گام وارد معادله رگرسیون چند متغیره گردیدند. نتایج به دست آمده نشانگر آن است که متغیرهای میزان تامین سوخت توسط دولت برای روستاییان و میزان همکاری سازمان های دولتی باعث کاهش میزان مشکلات موجود در راه حفاظت از منابع طبیعی در معادله رگرسیون چندمتغیره گردیده اند.

پیشنهادات

۱- پیشنهاد می گردد در طرح های مربوط به حفاظت از منابع طبیعی به حضور و مشارکت مردم در اجرای طرح ها توجه بیشتری مبذول گردد.

۲- توصیه می گردد از سازمان های غیردولتی به خاطر ماهیت خودجوش و مردمی بودن آن ها در حفاظت از منابع طبیعی کمک گرفته شود.

۳- با توجه به نتایج حاصل از تحقیق هنوز هم مشاهده می شود که روستاییان از سوخت های نباتی نظیر، هیزم و ذغال استفاده می نمایند توصیه می گردد که سوخت های فسیلی به عنوان جایگزین سوخت نباتی در دستور کار مسئولین قرار گیرد.

سوی محققان، مروجان و کارشناسان منابع طبیعی در جهت بهبود و رفع موانع و مشکلات حفاظت از منابع طبیعی استان سمنان ارایه گردیده است که در ذیل به طور خلاصه اشاره می‌گردد:

- افزایش نیروی انسانی متخصص به عنوان محافظین جنگل و مرتع در بخش حفاظت از منابع طبیعی و جایگزینی نیروهای متخصص در زمینه‌های مختلف حفاظت از منابع طبیعی به جای نیروهای قدیمی با سطح تحصیلات پایین

- ارایه آموزش‌های لازم در خصوص بالا بردن فرهنگ حفاظت از منابع طبیعی از طریق ارتباطات تنگاتنگ نیروهای آموزشی-ترویجی با بهره‌برداران

- تامین مالی کارکنان منابع طبیعی و بالا بردن انگیزه نیروهای صفی و مستقر در عرصه و تخصیص اعتبار لازم برای این امر

- وسایل مورد نیاز نیروهای محافظ جنگل و مرتع و تشکیل گروه‌های حفاظتی و ضربتی برای جلوگیری از استفاده بی‌رویه بهره‌برداران از منابع طبیعی

- برنامه‌ریزی مناسب جهت تدوین سیاستی مدون در خصوص کنترل و مدیریت دام.

- افزایش امکانات پشتیبانی نظیر بی‌سیم، ماشین، موتورسیکلت و ... برای نیروهای حفاظتی.

- ایجاد امنیت شغلی برای نیروهای محافظ جنگل و مرتع.

- تشکیل دادگاه ویژه رسیدگی به تخلفات و تخریب منابع طبیعی در مراجع قضایی استان.

- آگاه‌سازی عمومی در زمینه اهمیت منابع طبیعی و نقش آن در سلامت جامعه به صورت مستمر تا در بین مردم نهادینه و به شکل فرهنگ درآید.

- نظارت مستمر در اجرای طرح‌های منابع طبیعی

- برخورد صرف اداری با مردم در این بخش در بیشتر موارد به درک متقابل

روستاییان منجر نشده که باید با برقراری ارتباط مناسب با آنان در برآورده نمودن نیازهایشان مساعدت نمود.

- حذف قریبانان از چارت سازمانی و جایگزینی تکنسین جنگل و مرتع و بیابان به جای آن.

- برآورد دقیق تولید مرتع و تعیین نرخ و ارزش اقتصادی مرتع و تبیین اهمیت آن برای جامعه

- حذف واسطه‌ها از منابع طبیعی و جلوگیری از به یغما رفتن آب و خاک کشور توسط آنان و سپردن مدیریت مراتع به کسانی که مرتع دار واقعی می‌باشند.

- حاکم شدن تفکر خلاق و به کارگیری نیروهای متخصص و دلسوز در مدیریت منابع طبیعی.

- انتخاب کارشناسان ناظر مجرب و نظارت دقیق بر انجام کار آن‌ها.

- بهره‌گیری از نظرات کارشناسان شاغل در بخش حفاظت در سطوح صفی و ستادی.

- چاره‌اندیشی در خصوص تعدد وظایف نیروهای شاغل در سطح بخش و شهرستان و تفکیک وظایف آن‌ها.

- بالا بردن وضعیت اقتصادی ساکنین عرصه‌ها با اجرای طرح‌های مختلف با همکاری سایر دستگاه‌های دولتی به نحوی که صرفاً به مرتع وابسته نباشند.

- استفاده از دانش بومی روستاییان در امر حفاظت از منابع طبیعی

- آموزش بهره‌برداران در خصوص قوانین و مقررات منابع طبیعی

- همکاری با سایر دستگاه‌ها (بهداشت، آموزش و پرورش و...) در اجرای برنامه‌های تبلیغی کاهش جمعیت.

- تبیین جایگاه واقعی منابع طبیعی در کشور با تدوین استراتژی مشخص به نحوی که هرازچندگاه در ساختار تشکیلات آن تغییر ایجاد نشود.

- بالا بردن سطح علمی کارکنان و انجام آزمون‌های علمی و عملی به صورت مستمر.

- صنعتی شدن دام‌داری در مناطقی که

پتانسیل آن وجود دارد.
- افزایش دوره‌های آموزشی تخصصی ضمن خدمت برای کارکنان بخش منابع طبیعی.

منابع

۱) اختصاصی، محمدرضا- باغستانی میبدی، ناصر- منابع طبیعی و مشکلات خرد و لکان- فصلنامه جنگل و مرتع شماره ۲۳- (۱۳۷۳)

۲) اسپوئر، بریآن- جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی کنترل بیابانی شدن در آسیا و اقیانوسیه- ترجمه عنایت‌اله رنجبر- از اخبار محیط زیست اسکاپ- جلد ششم شماره ۳- جولالی و سپتامبر ۱۹۸۸

۳) بهبهانی، مصطفی- بهنوش قاسمی- به دنبال توسعه پایدار- مجله جهاد شماره ۱۸۳ مورخه ۱۸۲ (۱۳۷۴)

۴) پرویزی، آذرنوش- تشکیلات- سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها، استراتژی‌های اصولی و برنامه‌ای سازمان جنگل‌ها و مراتع (۱۳۷۳)

۵) پیله‌وری، معصومه- پدیده کویرزایی در جهان و ایران- سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور (۱۳۶۶)

۶) جندقی، محمود- جلدبرین، علی- بیابان‌زایی و بیابان‌زدایی و تثبیت شن‌های روان- سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور- دفتر فنی بیابان‌زایی- نشریه شماره ۲۷

۷) جندقی، محمود- جلدبرین، علی- نگرش جامع بر بیابان‌زدایی- سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور- شماره ۱۹

۸) جلدبرین، علی- محمدرضا گنجی- نگرشی بر جلب مشارکت مردمی در اجرای برنامه‌های منابع طبیعی سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور نشریه شماره ۱۳

۹) رنجبر، عنایت‌اله- نقش عوامل اجتماعی و اقتصادی در توسعه مناطق بیابانی استان سمنان- مجموعه مقالات سمینار بررسی مسایل مناطق بیابانی و کویری ایران- جلد اول- انتشارات دانشگاه تهران (۱۳۷۱)

۱۰) سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور- طرح احیاء منابع طبیعی تخریب شده توسط مهاجرین افغانی منطقه آهنگران بخش زیرکوه، شهرستان قاینات- نشریه شماره ۴۴- (۱۳۷۶)

۱۱) سازمان ملل متحد- معاهده بیابان‌زدایی- سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور- دفتر فنی بیابان‌زدایی (۱۲) متولی، حسینعلی- بررسی عوامل موثر جلب مشارکت روستاییان در امر بیابان‌زدایی استان سمنان فصلنامه جنگل و مرتع شماره ۵۶

۱۳) ملک محمدی، ایرج- میزگرد جایگاه و راهبردهای ترویج در مناطق طبیعی- مجله جهاد شماره ۱۸۳-۱۸۲ (سال ۱۳۷۴)

۱۴) مجله دام‌دار- شماره‌های ۷۰ و ۷۱ سال (۱۳۷۵)